

วจนะมงคลในพื้นที่อีสานกับการใช้โวหารภาพพจน์ The Sacred Discourses in The Northeastern local areas with figure of speech.

ชุมพร ฑูโคกกรวด¹, วรวรรณ์ ศรียาภัย² และกัลยา กุลสุวรรณ³
Chumporn Thukhokkruat¹, Worawat Sriyapai² and Kanlaya Kulsuwan³

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้โวหารภาพพจน์ในบทเพลงสวดมนต์อีสาน ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้แก่บทเพลงสวดมนต์อีสาน จำนวน 168 บท ผลการวิเคราะห์พบว่า บทเพลงสวดมนต์อีสาน มีการใช้โวหารภาพพจน์ประเภทอุปมาโวหาร มากที่สุด รองลงมาคือ การใช้โวหารภาพพจน์ประเภทอุปมาโวหาร และโวหารภาพพจน์ประเภทอุปมาโวหาร นอกจากนี้ในบทเพลงสวดมนต์อีสาน ยังมีการใช้โวหารภาพพจน์อีก 4 ประเภท คือ บุคลาธิษฐาน ปฏิรูปจน์ นามนัย อาวตัพภะ ส่วนโวหารภาพพจน์ที่ไม่ปรากฏการใช้ได้แก่โวหารภาพพจน์ประเภท อุทาหรณ์ และสัมพจน์

คำสำคัญ : วจนะมงคล, โวหารภาพพจน์

ABSTRACT

This article aims to analyze the figure of speech in internal felicitation of Isan Version. Data used in the analysis include 168 internal felicitation of Isan Version. The results revealed that three most used internal felicitation of Isan Version were the simile, hyperbole, and metaphor categories. Moreover, four more types of figure of speech which were also used but inadequate were personification, allusion, metonymy, and synesthesia. Interestingly, two categories which were not appeared in internal felicitation of Isan version were analogy and synecdoche.

Keywords : The Sacred Discourse, Figure of speech

¹นิสิตระดับปริญญาเอกสาขาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บทนำ

ແຫ່ລ່ວຍພຣຫຼືແຫ່ແຄມພຣ ເປັນວຽກງານຂອງຂາວອີສານ ແລະເປັນມຽດກທາງຖືມີປະໂຫຍດອັນສຳຄັນ ວຽກງານດັ່ງກ່າວໄດ້ຮັບການສືບທອດກັນມາແຕ່ດຶດຈົນຕໍ່ປັດຈຸບັນ ໂດຍມີອາດສືບຄັນຫາຕົ້ນກຳເນີດ ຜູ້ເລີ່ມວຽກງານດັ່ງກ່າວນີ້ໄດ້ ຫາກແຫ່ລ່ວຍພຣຫຼືແຫ່ແຄມພຣ ຍັງຄົງມີວິວັດການຜ່ານຍຸດຜ່ານສະໄໝມາ ອ່າຍຕໍ່ເນື່ອງ ຈາກວຽກງານທີ່ເປັນມຽດກທາງສືບທອດກັນໂດຍວິທີການເລ່ຍເຮັດ ຄ່າຍຫຼຸດຈາກຄົນຮຸ່ນໜຶ່ງສູ່ຄົນອີກຮຸ່ນໜຶ່ງໃນສັງຄົມຊົນບຸກຄົນ ດັ່ງທີ່ ຈາຣຸວຽກ ວຽກງານວັດ (2524: 49) ໄດ້ກ່າວເຖິງແຫ່ລ່ວຍພຣຫຼືແຫ່ແຄມພຣ ສະມາຊິກເອົາໄວ້ວ່າ ໃນເວລາທີ່ພຣະກຳລັງເທສະນັມພາສາດຶງ ພຣະພຸດທະບຸກຄົນສະມາຊິກທ່ານໂດຍທຸກໆຄົນ ຈະມີການແຄມສະມາຊິກຄືການຊ່ວຍເຫຼືອດ້ວຍຄວາມເລື່ອມໄສເມື່ອໄດ້ພິພາດການແຄມສະມາຊິກນັ້ນຈະຕ້ອງບອກວ່າ ຜູ້ແຄມສະມາຊິກຊື່ອະໄວຍະຈາກເທົ່າໃດການບຸກຄົນນີ້ອຸທິສະນະຊ່ວຍເຫຼືອໃຫ້ແກ່ໃຜໜຶ່ງຈະມີຜົນເປັນຜູ້ປະກາດໃຫ້ຮາບຈາກນັ້ນ ຜູ້ຈະກ່າວໃຫ້ພຣະພຸດທະບຸກຄົນສະມາຊິກອີສານ ທີ່ຕ້ອງຈະກ່າວໄດ້ພຣະພຸດທະບຸກຄົນດັ່ງກ່າວໄດ້ຮັບການພັດທະນາໄປສູ່ວຽກງານທີ່ເປັນລາຍລັກອັກສະໄສ ມີການຮວບຮວມເລື່ອມໄສແລະຈັດຕັ້ງເປັນໜັງສືແຫ່ລ່ວຍພຣຫຼືແຫ່ແຄມພຣ ຈຳນວນ ກ່ອນເກີດຄວາມສະດວກສຳລັບຜູ້ອ່ານແລະຜູ້ທີ່ຈະນຳບຸກຄົນແຫ່ລ່ວຍພຣໄປໃຊ້ໃນການກ່າວອ່ານພຣະພຸດທະບຸກຄົນ ຮ່ວມກັນເຖິງເປັນການປະເມີນຕ່າງໆ

ບຸກຄົນແຫ່ລ່ວຍພຣສຳນວນອີສານມີການປະກັນດ້ວຍຮູບແບບຄຳປະກັນຮ້ອຍກ່ອນອີສານ ປະເພດຮ້ອຍກ່ອນ ຈຳນວນອີສານອອກເສຍວ່າ ຮ້ອຍກ່ອນ ຜູ້ປະກັນບຸກຄົນໄດ້ສ້າງສະຖານະຄຳ ໃຫ້ເກີດຄວາມຮຽດຮັກ ມີຄວາມສະດວກແຜ່ນຜັງດ້ວຍພຣະພຸດທະບຸກຄົນສະມາຊິກອີສານ ໃນຄຳອ່ານພຣະພຸດທະບຸກຄົນ ທີ່ຜູ້ອ່ານຈະເກີດຄວາມຍິນດີ ອົມເອມໃຈແລະມີຄວາມສຸຂ ປະຖານະຄຳດັ່ງກ່າວໄດ້ຮັບສຳເລັດໃນສິ່ງທີ່ໄດ້ຮັບ ຜ່ານຄຳປະກັນທີ່ເອີ້ນວ່າ ແຫ່ລ່ວຍພຣ ດັ່ງທີ່ ຈັນທິມາ ອັງຄະພິດທິ. 2557 : 3-4) ກ່າວວ່າ ພາສາທີ່ມີທັງຮູບແບບແລະເນື້ອໃນທີ່ເອີ້ນວ່າ ຄວາມສະດວກແລະຄວາມສະດວກໃຫ້ເປັນທີ່ເຂົ້າໃຈກັນໄດ້ ຄືລ້ວນ

ແລ້ວແຕ່ຈະຕ້ອງຢູ່ໃນບົດບາດໜຶ່ງ ນອກຈາກນັ້ນຜູ້ປະກັນຍັງເລືອກໃຊ້ຄຳສຳນວນ ໂວທາດໃນລັກສະນະການເບິ່ງເຫັນ ຍົກຕົວຢ່າງ ທັງໃນແງ່ປະຫຍັດແລະນາມຮຽນ ຈຳນວນ ໂວທາດພາພຸດທະ ການໃຊ້ໂວທາດພາພຸດທະໃນຮ້ອຍກ່ອນນັ້ນ ຈະເຮັດໃຫ້ຜູ້ອ່ານມີສ່ວນຮ່ວມໃນການຕິດຕໍ່ກັບປະສານການ ຂອງຕົນ ກ່ອນເກີດມີຄວາມສະດວກແລະຄວາມສະດວກ ນຳໄປສູ່ຄວາມເຂົ້າໃຈໃນສາດສະໜາທີ່ຜູ້ປະກັນໄດ້ສືບໃນວຽກງານບຸກຄົນແຫ່ລ່ວຍພຣສຳນວນອີສານ ໂດຍໃນບົດບາດ “ວຽກງານຄົນໃນພຣະພຸດທະບຸກຄົນອີສານກັບການໃຊ້ໂວທາດພາພຸດທະ”

ຜູ້ວິຈານີ້ຈະສະເໜີສຳລັບການໃຊ້ໂວທາດພາພຸດທະໃນບົດບາດແຫ່ລ່ວຍພຣສຳນວນອີສານ ຈະນຳໄປສູ່ບົດບາດການສືບຄວາມຈາກຄວາມສະດວກສຳລັບພາພຸດທະ ທີ່ປະກາດໃນຮູບຂອງພາສາ

ວັດຖຸປະສົງ

ເພື່ອສຶກສາການໃຊ້ໂວທາດພາພຸດທະໃນບົດບາດແຫ່ລ່ວຍພຣສຳນວນອີສານ

ຂອບເຂດຂອງການວິຈານ

ຂອບເຂດດ້ານເນື້ອໃນ

ຜູ້ວິຈານີ້ຈະກຳນົດຂອບເຂດດ້ານເນື້ອໃນໃນການສຶກສາການໃຊ້ໂວທາດພາພຸດທະໃນບົດບາດແຫ່ລ່ວຍພຣສຳນວນອີສານ ໂດຍຈະເລືອກບົດບາດແຫ່ລ່ວຍພຣສຳນວນອີສານຈຳນວນ 168 ບົດ ມາຈາກໜັງສືທີ່ຮວບຮວມບົດບາດແຫ່ລ່ວຍພຣສຳນວນ 4 ເລ່ມ ໂດຍໜັງສື 4 ເລ່ມດັ່ງກ່າວ ຜູ້ວິຈານີ້ຈະໃຊ້ວິທີສຳພາດ ຄຸນນະພາບຜູ້ໃຊ້ບົດບາດ ຜົນປະໂຫຍດໜັງສື ທັງ 4 ເລ່ມນີ້ ເປັນທີ່ນິຍົມຂອງຄຸນນະພາບຜູ້ໃຊ້ບົດບາດ ແລະດ້ວຍເຫດນີ້ຜູ້ວິຈານີ້ຈະເລືອກໜັງສືທັງ 4 ເລ່ມ ຈຳນວນບົດບາດແຫ່ລ່ວຍພຣສຳນວນອີສານຈຳນວນ 168 ບົດ ເພື່ອເປັນຂໍ້ມູນທີ່ຈະໃຊ້ໃນການວິຈານ ໃນຄັ້ງນີ້

ວິທີການວິຈານ

ຜູ້ວິຈານີ້ຈະກຳນົດຂັ້ນຕອນວິທີການວິຈານ ດັ່ງນີ້

1. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ประกอบด้วย

1.1 บทแหล่อวยพรสำนวนอีสาน
จำนวน 168 บท มาจากหนังสือที่รวบรวมบทแหล่
อวยพร จำนวน 4 เล่ม คือ

1.1.1 หนังสือประมวลอวยพร
อีสานทั่วไป ประพันธ์โดย คำเมา สุวรรณภูมิ.(2529)
จำนวน 30 บท

1.1.2 หนังสือสุดยอดคติธรรม
คำสอน ลีลาอวยพรโฆษก ประพันธ์โดยประเสริฐ
ปุฒาลา.(2537) จำนวน 87 บท

1.1.3 หนังสือมูลมั่งดังเดิม ฉบับ
คัมภีร์ พราหมณ์-พญาสอนพรทิพย์ ประพันธ์โดย สีน้า
จันทร์เพ็ญ และทีมงาน (2544) จำนวน 24 บท

1.1.4 หนังสือประมวลยอดอวยพร
ประพันธ์โดย อ.กวีวงศ์ (นามแฝง)(2544) จำนวน 27 บท

2. วิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธี
พรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

กรอบแนวคิดในการศึกษาการใช้โวหาร
ภาพพจน์ในบทแหล่อวยพรสำนวนอีสาน ผู้วิจัย
ใช้กรอบแนวคิดเรื่องโวหารภาพพจน์ของ กุหลาบ
มัลลิกะมาส (2540), สุภาณี พัดทอง(2540), ญาดา
อรุณเวช (2526), สมเกียรติ รักขมณี (2551), พิณทิพย์
พลทธิพงษ์ (2524), ราเพย ไชยสินธุ์ (2527), คึกฤทธิ์
พันธุ์วิไล (2527), สุนทร วรหาร (2555), ประภาส
ทิพยมาศ (2551) อธิบายโดยสรุปได้ว่า โวหารภาพพจน์
(figure of speech) เป็นกลวิธีทางภาษาที่มุ่งให้เกิด
ความรู้ความเข้าใจและทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังนึกเห็นภาพ
ตามถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างมีชั้นเชิง ผู้ใช้โวหาร
ภาพพจน์มีเจตนาในการใช้ภาษาให้มีผลต่อความคิด
ความเข้าใจจินตนาการและถ่ายทอดอารมณ์ได้อย่าง
ลึกซึ้ง มากกว่าการบอกเล่าแบบตรงไปตรงมา โวหาร

ภาพพจน์ จึงมีทั้งความหมายนัยตรงและความหมาย
นัยแฝง จากแนวคิดข้างต้นจึงกำหนดเป็นกรอบแนวคิด
ที่จะเป็นฐานในการวิเคราะห์คือ

1. อุปมา (Simile) คือ การเปรียบเทียบ
สิ่งที่เหมือนกัน โดยมีบุพพทหรือสันธานเป็นตัวเชื่อม
เป็นเครื่องติดต่อระหว่างคำที่นำมาเปรียบเทียบ
อุปมา0. ราว ปาน ประหนึ่ง เทียม เทียมเฉก ปัม
ปานว่า ดุจดัง รวากับ เหมือนดัง เฉกเช่น เป็นต้น

2. อุทาหรณ์ (Analogy) คือ การเปรียบเทียบ
เรื่องราว เหตุการณ์ หรือความคิดสองอย่าง ที่มี
ความหมายต่างกันว่าคล้ายกัน เมื่อวิเคราะห์ความหมา
ยลึกๆลงไปแล้วก็จะตีความกลมกลืนกันได้ มีลักษณะ
แตกต่างจากอุปมาคือ อุปมาเป็นเปรียบเทียบ
ถ้อยคำแต่อุทาหรณ์เปรียบเทียบข้อความ

3. อติพจน์ (Hyperbole) คือการกล่าว
เกินจริง เพื่อเน้นความรู้สึก เป็นกลวิธีทางภาษาของกวี
ที่จะเลือกใช้ภาษาได้ตามความต้องการ ช่วยให้ผู้อ่าน
เข้าถึงจินตนาการ และอารมณ์ของตนโดยมีต้องคำนึง
ถึงความเป็นจริง ภาพพจน์ชนิดนี้นิยมใช้กันมากแม้ใน
ภาษาพูดเพราะเป็นการเปรียบเทียบที่เห็นภาพพจน์ได้
ง่ายและสามารถแสดงออกถึงอารมณ์ของกวีได้อย่าง
ชัดเจน

4. อุปลักษณ์ (Metaphor) คือ การกล่าว
เปรียบเทียบวิธีหนึ่ง แตกต่างจากอุปมาตรงที่ อุปลักษณ์
จะไม่กล่าวคำเปรียบเทียบหรือคำเชื่อม แต่จะใช้วิธี
กล่าวเป็นนัยให้เข้าใจเอง มักใช้คำกริยา เป็น หรือ คือ
นำหน้า

5. บุคลาธิษฐาน (Personification) คือ
ภาพพจน์ที่กล่าวถึงสิ่งไม่มีชีวิต ไม่มีวิญญาณ ไม่มีความ
คิด หรือสิ่งที่มีชีวิตมีจิต แต่กระทำกริยาเสมือนเป็น
สิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกนึกคิด เช่น ฟ้าร้องไห้ ใบไม้เรียง
ระบำ ภาพพจน์ประเภทนี้จะทำให้สิ่งที่กล่าวถึงมี
ชีวิตชีวา ผู้รับสารจะมองเห็นภาพนั้นเคลื่อนไหวทำ
อาการกริยาเหมือนคน มีอารมณ์ มีความรู้สึก

6. ปฏิจูภาพจน์ (Allusion) คือ การอ้างถึง
บุคคลเหตุการณ์ สถานที่ ข้อความ ที่เป็นที่ยู้งักกันโดย

ทั่วไป เช่น สุภาษิต เหตุการณ์ในวรรณกรรม บุคคลในวรรณกรรม

7. นามนัย (Metonymy) คือ การใช้คำหรือวลีแทนสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีลักษณะเด่นหรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสิ่งที่แทนนั้น อาจเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพลักษณะเป็นรูปธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ยังใช้เปรียบเทียบเพื่อแสดงความต่างอย่างชัดเจน

8. อาวตพากย์ (Synesthesia) คือ โวหารที่ใช้คำเรียกผลของการสัมผัสที่ผิดไปจากธรรมดา เพื่อเรียกร้องความสนใจ หรือกระพือใจ ภาพพจน์ชนิดนี้ก็ใช้คำบอกสัมผัส รูป รส กลิ่น เสียง อย่างใดอย่างหนึ่งกับภาวะหรือสถานการณ์ที่ปกติมิได้ใช้กับคำเหล่านั้น

9. สมพจน์นัย (Synecdoche) คือ การใช้ถ้อยคำหรือวลีแทนสิ่งที่ต้องการกล่าวถึง อาจจะเป็นการใช้ส่วนย่อยที่สำคัญแทนส่วนใหญ่ทั้งหมด ใช้ส่วนใหญ่ทั้งหมดแทนส่วนย่อย หรือกำหนดให้นามธรรมแสดงกริยาอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจะมณฑลในพื้นที่อีสานกับการใช้โวหารภาพพจน์ จากข้อมูลบทเพลงอวยพรสำนวนอีสาน จำนวน 168 บท ซึ่งรวบรวมมาจากหนังสือที่ประพันธ์บทเพลงอวยพร จำนวน 4 เล่ม คือ (1) หนังสือประมวลอวยพรอีสานทั่วไป ประพันธ์โดยคำเฝ้า สุวรรณภูมิ.(2529) จำนวน 30 บท (2) หนังสือสุดยอดคติธรรมคำสอน ลีลาอวยพรโฆษก ประพันธ์โดยประเสริฐ ฟูผลา.(2537). จำนวน 87 บท (3) หนังสือมูลมั่งดังเดิม ฉบับคัมภีร์ พราหมณ์-พญาสอนพรทิพย์ ประพันธ์โดย สีน้า จันทรเพ็ญและทีมงาน (2544) จำนวน 24 บท (4) หนังสือประมวลยอดอวยพร ประพันธ์โดย อ.กวีวงศ์ (นามแฝง).(2544) จำนวน 27 บท ผู้วิจัยได้พิจารณาวิเคราะห์ตามประเด็นที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิด ผลการวิเคราะห์ทั้ง 9 ประเด็น ได้แก่ 1.อุปมาโวหาร, 2.อุทาหรณ์ 3.อติพจน์,

4.อุปลักษณ์, 5.บุคลาธิษฐาน 6.ปฏิรูปพจน์, 7.นามนัย, 8.อาวตพากย์, 9.สมพจน์นัย ปรากฏผลดังนี้

1. อุปมาโวหาร (Simile) คือ การเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน โดยมีบุพพหรือสัณฐานเป็นตัวเชื่อม เป็นเครื่องติดต่อบetweenคำที่นำมาเปรียบเทียบ อุปมาเป็นสิ่งที่นำมากล่าวเปรียบเทียบ อุปมาคือเนื้อความที่ต้องการกล่าว คำเชื่อมดังกล่าว เช่น เหมือนดัง ดุจ เพียง เช่น ราว ปาน ประหนึ่ง เทียม เทียมแลก บีม ปานว่า ดุจดั่ง รวกับ เหมือนดัง แลกเช่น เป็นต้น ภาพพจน์แบบอุปมาโวหาร เป็นภาพพจน์ที่ปรากฏมากที่สุด ในบทเพลงอวยพรสำนวนอีสาน โดยมีลักษณะการใช้ 2 ลักษณะ คือ

1. การเปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับ อัญมณี ธรรมชาติ สัตว์

2. การเปรียบเทียบสิ่งอื่นทั่วไปกับ ธรรมชาติ และ อัญมณี ปรากฏการใช้ ดังนี้

2.1 การเปรียบเทียบร่างกายมนุษย์กับ อัญมณี ธรรมชาติ และสัตว์ กวีนิยมเปรียบเทียบร่างกายทั้งหมด มากกว่าการพรรณนาความงามของร่างกายแต่ละส่วน ในบทเพลงอวยพรสำนวนอีสาน ปรากฏดังนี้

“...ให้มียาไส้ดังคำทาไว้ ขอให้สืสไสเหลื่อม เทียมมณีสืสสอง คือดังทอง แต่งปั้น วรรณเจ้าให้สองเงา...”

(อ.กวีวงศ์.2544:2)

“...สามสิบสองขึ้นอินทรีธาตุทั้งสี่อย่าได้มีเคราะห์ร้ายให้กายเกี้ยงดังเปี้ยงคำ.....”

(สิน้า จันทรเพ็ญ.2544:257)

“...กิริยาให้งามยิ่งทุกส่วนให้ชวนชม โฉมให้งามสดใสดังเดือนบนฟ้าปานดาราเพ็ญแจ่มแสงจันทรา 15 คำ”

(ประเสริฐ ฟูผลา.2537:77)

“...ขอให้วรรณเกลี้ยงเพียงพระจันทร์มีสืสสิ รัศมีพวงพันไค่นุ่มหนา...”

(อ.กวีวงศ์.2544:2)

“....นอกจากนี้พรสั้ให้มีมา มีกำลังวังชาสิ้น
คนจนย่าน ปานกับพลายสารข้างกุญชรโกล้ากลั่น...”

(อ.กวีวงศ์.2544:2)

2.2 การเปรียบเทียบสิ่งอื่นทั่วไปกับ
ธรรมชาติ และ อัญมณี ปรากฏดังนี้

“....ทรัพย์สมบัติเงินตราให้หลั่งมาคือน้ำ”
(สินน้ำ จันทรเพ็ญ.2544:279)

“...คนที่มานี้ล้วนแต่คนดีๆ ใจกว้างพอ
ปานท่ง...”

(คำเม้า วรณโคตร.2529:5)

“...ซรวายถึงแล้วแนวไต้ให้คือเก๋ายามี
ทางหมองเศร้าผิวเจ้าให้ดั่งทอง....”

(อ.กวีวงศ์.2544:22)

2. อุทาหรณ์ (Analogy) คือ การเปรียบเทียบเรื่องราว เหตุการณ์ หรือความคิดสองอย่างที่มีความหมายต่างกันว่าคล้ายกัน เมื่อวิเคราะห์ความหมายลึกๆลงไปแล้วก็จะตีความกลมกลืนกันได้ มีลักษณะแตกต่างจากอุปมาคือ อุปมาเป็นเปรียบเทียบด้วยคำแต่อุทาหรณ์เปรียบเทียบข้อความ ในบทแหล่ช่วยพรสำนวนอีสาน ไม่ปรากฏการโวหารภาพพจน์ประเภทนี้

3. อติพจน์ (Hyperbole) คือการกล่าวเกินจริง เพื่อเน้นความรู้สึก เป็นกลวิธีทางภาษาของกวีที่จะเลือกใช้ภาษาได้ตามความต้องการ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าถึงจินตนาการ และอารมณ์ของตนโดยมีต้องคำนึงถึงความเป็นจริง ภาพพจน์ชนิดนี้นิยมใช้กันมากแม้ในภาษาพูด เพราะเป็นการเปรียบเทียบที่เห็นภาพพจน์ได้ง่ายและสามารถแสดงออกถึงอารมณ์ของกวีได้อย่างชัดเจนในบทแหล่ช่วยพรสำนวนอีสาน ปรากฏการใช้โวหารภาพพจน์ประเภทอติพจน์ (Hyperbole) อยู่ 2 ลักษณะคือ การกล่าวเกินจริงเรื่องปริมาณของอายุ และการกล่าวเกินจริงในเรื่องทั่วไป ปรากฏดังนี้

3.1 การกล่าวเกินจริงเรื่องปริมาณของอายุ

“... ให้เจ้ายืนยาวมันพันปีอย่าฟ้าลวง..”
(อ.กวีวงศ์.2544:5)

“...ขอให้มิชยลัน กุศลชุกกล้าแก่
ปกครองพ่อแม่พี่น้องให้ยืนมันหมื่นปี..”
(คำเม้า วรณโคตร.2529:11)

3.2 การกล่าวเกินจริงในเรื่องทั่วไป
“...ขอให้ศแฝงกว้างในทวีปชมพู
ขอให้บุญชูชก สู่เมืองสวรรค์ฟ้า...”
(คำเม้า วรณโคตร.2529:9)

“...อานิสส์สวยสร้างเพียงstadงค์เป็น
บาท ขอให้อดหลายขึ้นเมืองฟ้าสู่วิมาน..”
(อ.กวีวงศ์.2544:48)

“...ทานบาทเดียวก็ให้ได้เป็นหมื่นพันแสน
ให้ได้ไปฝากคลังปีละแสนโกฏล้าน...”
(อ.กวีวงศ์.2544:48)

4. อุปลักษณ์ (Metaphor) คือ การกล่าวเปรียบเทียบวิธีหนึ่ง แตกต่างจากอุปมาตรงที่ อุปลักษณ์จะไม่กล่าวคำเปรียบเทียบหรือคำเชื่อม แต่จะใช้วิธีกล่าวเป็นนัยให้เข้าใจเอง มักใช้คำกริยา เป็น หรือ คือนำหน้า ในบทแหล่ช่วยพรสำนวนอีสานปรากฏการใช้โวหารภาพพจน์ประเภทอุปลักษณ์ อยู่ 2 ลักษณะ คือ การเปรียบเทียบโดยไม่ใช้คำเชื่อม และเปรียบเทียบโดยใช้คำเชื่อม

4.1 การเปรียบเทียบโดยไม่ใช้คำเชื่อม

“...นางก็ไมทนานอ้อมแถมสมภาร...บาท
จักได้ประกาศให้พรแก้วส่งเสริม
(คำเม้า วรณโคตร.2529:15)

“...แสนสนุกยิ่งล้ำประจําอยู่วิมานแมน
เนาวิโนแดนวิมานทองคองกะใจจอมเจ้า..”
(อ.กวีวงศ์.2544:42)

4.2 เปรียบเทียบโดยใช้คำเชื่อม

“...ขอให้เป็นบันไดแก้วสะพานทองเทียว
ไต่ ผลาได้มากลั่น กุศลเจ้าดังหมาย...”
(อ.กวีวงศ์.2544 : 31)

“...ผิวอย่าดำกายอย่าแห้งแล้งมองให้นวลผ่อง
ผิวพรรณเหลืองคือทองเนื้อละเอียด
เลือดเข้ม แดงจ้อยทั่วกายพละคล้ายกำลังท่านคือ
พลายสาร..”

(ประเสริฐ ปุลาลา.2537:57)

5. บุคลาธิษฐาน (Personification) คือ ภาพพจน์ที่กล่าวถึงสิ่งไม่มีชีวิต ไม่มีวิญญาณ ไม่มีความคิด หรือสิ่งที่มีชีวิตมีสติ แต่กระทำกริยาเสมือนเป็น สิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกนึกคิด เช่น พาร้องไห้ ไบไม้ เริงระบำ ภาพพจน์ประเภทนี้จะทำให้สิ่งที่กล่าวถึงมีชีวิตชีว ผู้รับสารจะมองเห็นภาพนั้นเคลื่อนไหวทำ อากักริยาเหมือนคน มีอารมณ์ มีความรู้สึกในบทหล่อ วยพรสำนวนอีสาน ปรากฏมีการใช้โวหารภาพพจน์ บุคลาธิษฐาน ในปริมาณไม่มากนัก พบเพียง 1 แห่ง ดังนี้

“...อย่าได้มีเวรต้อง สมองนำตามไล่ให้ได้
ขึ้นขึ้นฟ้านพพานกว้างฝ่ายสูง...”

(คำเฝ้า วรรณโคตร.2529:8)

เวรกรรม เป็นนามธรรม ไม่มีตัวตน ไม่มีชีวิต แต่กวีได้ใส่อากักริยา ตามไล่ เพื่อให้เห็นภาพของการเคลื่อนไหวที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

6. ปฏิรูปพจน์ (Allusion) คือ การอ้างถึง บุคคล เหตุการณ์ สถานที่ ข้อความ ที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป เช่น สุภาษิต เหตุการณ์ในวรรณกรรม บุคคลในวรรณกรรม ในบทหล่อวยพรสำนวนอีสาน ปรากฏมีการใช้โวหารภาพพจน์ประเภท ปฏิรูปพจน์ โดยมีการอ้างถึง บุคคลจากเรื่องเล่าในพระพุทธศาสนา เช่น นายติณบาล นางปทุมฉะทาสี พระเจ้าพิมพิสาร อนาคตินทิกะเศรษฐี พระเจ้าอาชาตศัตรู พระเวสสันดร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...ท่านดั่งนี้พระสัถยาบอกไว้ ได้บุญมาก
มหาศาลเพราะเป็นการทานทรัพย์ เป็นแก่นสารตำนาน
อ้าง นางปทุมฉะทาสี เคยสร้าง ติณฉะบาล ก็เคยแต่ง
ทานนิคหน้อยแต่ว่าศรัทธาแรง อาณิสงค์เกิดขึ้นเจ็ดมือ
ได้ข้าลือ ส่วนเจ้าเขตอนาคะบดินทิกะ ท่านได้ซื้อสร้าง

วัดเซตวัน พิมพิสารกะคือกันสร้างเวฬุวันกว้าง...”

(ประเสริฐ ปุลาลา.2537:10)

7. นามนัย (Metonymy) คือ การใช้คำหรือวลีแทนสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีลักษณะเด่นหรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสิ่งที่แทนนั้น อาจเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพลักษณ์เป็นรูปธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ยังใช้เปรียบเทียบเพื่อแสดงความต่างอย่างชัดเจน ในบทหล่อวยพรสำนวนอีสาน ปรากฏมีการใช้โวหารภาพพจน์ประเภท นามนัย พบคำที่บ่งถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่หลายลักษณะ ซึ่งกวีได้ใช้เป็นชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

“...องค์พระจอมธรรมเจ้าสรเสริญ
เอนว่า..”

(อ.กวีวงศ์.2544:3)

“...หน่อพุทโธสอนไว้ ขอให้พรชัยทั้งหลาย
องค์สี่...” (อ.กวีวงศ์.2544:3)

“...พระบรมสัถยา ได้ล่วงมาถึงได้...”

(อ.กวีวงศ์.2544:28)

“...องค์พระสัถยาให้เทศนาสมส่วน...”

(อ.กวีวงศ์.2544:33)

8. อาวตพากย์ (Synesthesia) คือ โวหารที่ใช้คำเรียกผลของการสัมผัสที่ผิดไปจากธรรมดาเพื่อเรียกร้องความสนใจ หรือกระแทกใจ ภาพพจน์ชนิดนี้กวีใช้คำบอกสัมผัส รูป รส กลิ่น เสียง อย่างใดอย่างหนึ่งกับภาวะหรือสถานการณ์ที่ปกติจะไม่ได้ใช้กับคำเหล่านั้น

ในบทหล่อวยพรสำนวนอีสาน ปรากฏการใช้โวหารภาพพจน์ประเภทอาวตพากย์ ดังนี้

“...ทุกท่านนั้นก็ล้วนแต่ใจใสโมนาปัจจาย
จ่ายไปพอแล้ว...”

(อ.กวีวงศ์.2544:34)

“...บัดนั้นแลสืคำเว้าวอยพรสาก่อน..”

(อ.กวีวงศ์.2544:18)

“...ให้มีสุขทั่วหน้าศรัทธาเจ้าอย่าเก่าหมอง

(อ.กวีวงศ์.2544:2)

9. สัมพจน์(Synecdoche) คือ การใช้ถ้อยคำหรือวลีแทนสิ่งที่ต้องการกล่าวถึง อาจจะโดยการใช้ส่วนย่อยที่สำคัญแทนส่วนใหญ่ทั้งหมด ใช้ส่วนใหญ่ทั้งหมดแทนส่วนย่อย หรือกำหนดให้นามธรรมแสดงกิริยาอย่างเป็นรูปธรรมในบทเหล່อวยพรสำนวนอีสาน ไม่ปรากฏการใช้โวหารภาพพจน์ประเภทนี้

สรุปผล

บทเหล່อวยพรสำนวนอีสาน จำนวน 168 บท จากหนังสือที่ประพันธ์บทเหล່อวยพร จำนวน 4 เล่ม ปรากฏการใช้โวหารภาพพจน์ ดังนี้ โวหารภาพพจน์ที่พบมากที่สุดคือ โวหารประเภท อุปมาโวหาร ปรากฏการใช้โวหารอยู่ 2 ลักษณะคือ 1 การเปรียบเปรยร่างกายมนุษย์กับอัญมณี ธรรมชาติ สัตว์ และ 2 การเปรียบเปรยสิ่งอื่นทั่วไปกับธรรมชาติ และอัญมณี โวหารภาพพจน์ประเภทอุปมาโวหารที่ปรากฏการใช้มากที่สุดนั้น สื่อสะท้อนให้เห็นถึงความรู้และประสบการณ์ของกวีในด้านการเลือกใช้ถ้อยคำ รวมไปถึงประสบการณ์ในการใช้คำอุปมาอุปไมยในบทเหล່อวยพรสำนวนอีสานอีกด้วย การใช้คำอุปมาโวหารที่ปรากฏการเปรียบเปรยร่างกายมนุษย์กับอัญมณี ยังสะท้อนให้เห็นค่านิยม ในการยอมรับนับถือสิ่งอัญมณีประเภททองคำ ว่าเป็นสิ่งที่มีค่า มีราคา เป็นที่สุดแห่งความปรารถนาของคนทั่วไป หากได้ครอบครองจะนำมาซึ่งอำนาจและมี กวีจึงใช้การเปรียบเทียบความงดงามของร่างกายมนุษย์กับสิ่งที่มีค่าที่เรียกว่า “ทองคำ” การใช้โวหารภาพพจน์ประเภทอุปมาโวหารที่ปรากฏการใช้ในลักษณะที่ 2 คือการเปรียบเปรยสิ่งอื่นทั่วไปกับธรรมชาติ และอัญมณี พบว่า กวีใช้อุปมาโวหารประเภทนี้ เปรียบเทียบการได้มาซึ่งทรัพย์สมบัติกับการไหลของน้ำ เปรียบเทียบความสูงของกองทรัพย์สินกับโพน(ภูเขาขนาดเล็ก) จากการใช้คำเปรียบเทียบในอุปมาโวหารประเภทนี้ สื่อสะท้อนให้เห็นว่ากวีเลือกใช้คำอุปมาที่สามารถมองเห็นภาพได้ง่ายและอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัว เช่น แม่น้ำ ทุ่งนา โพ

(ภูเขาขนาดเล็ก) อันจะมีผลให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังสามารถรับรู้และเกิดจินตภาพได้ชัดเจนอย่างรวดเร็ว เพราะผู้ฟังเองก็อยู่ในสิ่งแวดล้อม เดียวกัน รวมไปถึงการมีประสบการณ์ที่ไม่แตกต่างกันมากนักจากกวีหรือผู้ประพันธ์บทเหล່การใช้โวหารภาพพจน์ประเภทอุปมาโวหาร ปรากฏการใช้โวหารอยู่ 2 ลักษณะคือ 1. การกล่าวเกินจริงเรื่องปริมาณของอายุ และ 2. การกล่าวเกินจริงในเรื่องทั่วไป ข้อค้นพบการใช้โวหารการกล่าวเกินจริงเรื่องปริมาณของอายุ ที่พบมากที่สุดนั้น สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม ต่อการมีอายุยืนยาว เป็นข้อสันนิษฐานได้ว่า กวีหรือผู้ประพันธ์บทเหล່ อาจได้รับแนวคิดและอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การอวยพรให้มีอายุยืนยาวนั้น ปรากฏในคำให้พรพระเป็นพรข้อที่หนึ่ง ในพรสี่ประการ หรือที่เรียกว่า “จตุรพิธพร” หรือ “จตุรพิธพรชัย” คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ คำให้พรพระดังกล่าวนี้ ปรากฏในท้ายบทสวด “อนุโมทนาวิธิ” เป็นบทสวดมนต์ของพระสงฆ์ เพื่อให้อนุโมทนาให้พรแด่สาธุชนผู้ทำบุญกุศล หรือที่เรียกว่า “อนุโมทนามรรคาภา” หรือบทสวดมนต์กรวดน้ำ และต่อด้วยสามัญญานุโมทนาภา หรือบทสวดมนต์ให้พร ที่จะจบด้วยบทที่ว่า “อายุ วัฒน สุขัง พลัง” ส่วนการใช้โวหารภาพพจน์กล่าวเกินจริงในเรื่องทั่วไป พบการกล่าวเกินจริงในเรื่องอันสืบเนื่องจากการทำบุญ การมีศถาบรรดาศักดิ์มาก การมีทรัพย์สมบัติมาก และการได้ขึ้นสวรรค์เมื่อล่วงลับดับขันธไปแล้ว การใช้โวหารกล่าวเกินจริงในลักษณะนี้ กวีหรือผู้ประพันธ์บทเหล່ มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดความซาบซึ้งศรัทธาในการทำบุญ โดยเน้นความรู้สึกมากกว่าความเป็นเหตุเป็นผลเห็นความสำคัญของการให้ทานในครั้งนี้ โวหารภาพพจน์ประเภทอุปมาอุปไมย ปรากฏการใช้โวหารภาพพจน์ ประเภทนี้อยู่ 2 ลักษณะคือ 1.การเปรียบเปรยโดยไม่ใช้คำเชื่อม 2. เปรียบเปรยโดยใช้คำเชื่อม นอกจากนี้ในบทเหล່อวยพรสำนวนอีสาน ยังมีการใช้โวหารภาพพจน์อีก 4 ประเภท คือ บุคลาธิษฐาน ปฏิรูปพจน์ นามนัย อาวัตพากย์ ส่วนโวหารภาพพจน์ประเภท อุทาหรณ์ และสมพจน์นัย

ไม่ปรากฏการใช้ภาษาในโวหารภาพพจน์ทั้ง 2 ประเภท
นี้ การใช้โวหารภาพพจน์ในบทประพันธ์นั้น สื่อสะท้อน
ให้เห็นถึงความสามารถและความพิถีพิถันในการใช้
ภาษาของผู้ประพันธ์วรรณกรรม การไม่สื่อความหมาย
แบบตรงไปตรงมา แต่กลับแฝงไว้ด้วยความหมายโดย
นัย ถือเป็นการท้าทายความสามารถของผู้อ่าน ทำให้รู้
ว่าผู้อ่านงานวรรณกรรมจะมีประสบการณ์ในการที่จะ
สื่อความหมายในสารที่ผู้ประพันธ์ส่งมาได้อย่างไร

บรรณานุกรม

- กุหลาบ มัลลิกะมาส.(2540). **ภูมิปัญญาไทยในวรรณศิลป์ไพจิตร**. เอกสารประกอบการสัมมนาภูมิปัญญาไทย ในวัฒนธรรมทางภาษา. กรุงเทพฯ : โรเนียว.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร.(2524). **ขนบธรรมเนียมประเพณีอีสาน**. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- ศีกฤทธิ์ พันธุ์ไธ.(2527). **บทสู่ขวัญจากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์**. ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- คำมั่ว สุวรรณภูมิ.(2529). **ประมวลอวยพรอีสานทั่วไป**.ขอนแก่น : ขอนแก่นคัลนนานาธรรม.
- ญาติดา อรุณเวช.(2526). **ความเปรียบในบทละครพระราชนิพนธ์ในรัชการที่สอง**. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิณทิพย์ พฤทธิพงษ์. (2524). **วรรณกรรมแหล่งจากอำเภอพานทอง จ.ชลบุรี**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เบญจมาศ เพชรสม.(2536).**การเทศน์เสียงประยูกต์แบบอีสาน ของคณะพุทธจักรเสียงธรรมวัดใหม่ขุนเขา บ้านเขวา ตำบลเขวาสานเมือง จังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประภาส ทิพย์มาศ.(2551). **วรรณศิลป์ในบทสู่ขวัญของหมอสุดจำเนียร พันทวี**. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประเสริฐ ภูผาลา.(2537). **สุดยอดคติธรรมคำสอนลีลาอวยพรโฆษก**. นครราชสีมา : ชุมพวงออฟเซตการพิมพ์.
- จำเอย ไชยสินธุ์.(2527). **วรรณศิลป์อีสาน**. เลย : รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์.
- วรวรรณ ศรียาภัย. (2556). **ภาษาศาสตร์ภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : สัมปัญญะ.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2537). **วจนะวิเคราะห์ : การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบทมหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2549). **บทพิจารณาว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ : คบไฟ
- สมเกียรติ รักษมณี. (2551). **ภาษาวรรณศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สายน้ำใจ.
- สีน้ำ จันทรเพ็ญและทีมงาน.(2544). **มูลมั่งตั้งเดิมฉบับคำภีร์พราหมณ์-ผญาสอนพรทิพย์**. กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์.
- สุนทร วรหาร. (2555). **วรรณกรรมคำขับไทดำในสปป.ลาว : การสร้างสรรค์วรรณศิลป์และการสื่อสารวัฒนธรรม**. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- สุปราณี พัดทอง.(2540). ศิลปะการประพันธ์
ภาษาไทย:ร้อยกรอง. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุริยา รัตนกุล. (2555). อรรถศาสตร์เบื้องต้น.
พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : มหาวิทยาลัย
มหิดล.
- อ.กวีวงศ์ (นามแฝง). (2544). ประมวลยอดอวยพร.
ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2556). ภาษาศาสตร์สังคม.
พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ยุพาพรรณ หุ่นจำลองและ
สรัญญา เสวตมาลย์. (2554). ทฤษฎี
ไวยากรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

